

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ №2**

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКСПЕРТНО-
КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

*Матеріали конференції
(25 листопада 2016 року)*

Київ 2016

2. – С. 82.

6. Положення про захист інформації в Національній системі масових електронних платежів : затверджене протоколом Ради Платіжної організації Національної системи масових електронних платежів від 02.06.2008 №119 // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 2008. – № 7.

Мендус С.І.

**ПОНЯТТЯ СЛІДІВ ЗЛОЧИНУ, ЇХ
ВЛАСТИВОСТІ І КРИМІНАЛІСТИЧНЕ
ЗНАЧЕННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ**

Кожний злочин викликає зміни у навколишньому середовищі. За природою ці зміни матеріальні та ідеальні і є результатом відображення. У криміналістиці вони називаються слідами злочину, і за своєю суттю являють собою матеріальні й ідеальні продукти механізму вчинення злочину, тобто результат взаємодії суб'єктів злочину між собою і матеріальним середовищем. Оскільки сліди злочину реально відображають механізм вчинення злочину та його учасників, то їх роль у розслідуванні і попередженні злочинів надзвичайно важлива.

Сліди злочинів – це джерела інформації про події минулого. Діяльність щодо виявлення, фіксації, дослідження, оцінки і використання слідів-джерел інформації (фактичних даних) складає суть розслідування. Отже, вміння «читати» сліди злочину – одне з головних завдань співробітників правоохоронних органів.

У науці криміналістиці сліди злочину прийнято розглядати у широкому та вузькому значеннях.

Сліди в широкому розумінні – це будь-які зміни в матеріальному середовищі, пов'язані з вчиненням злочином, і є його наслідком. Вони виникають в результаті взаємодії суб'єктів злочину з об'єктами матеріального середовища і найчастіше сконцентровані на місці вчинення злочину. Оскільки у взаємодію можуть вступати об'єкти біологічного походження – люди, тварини, мікроорганізми і фізичні тіла неорганічного походження – тверді, сипучі, рідкі та газоподібні, то вони по-різному відображають один одного. Тверді предмети, які мають стійку зовнішню форму, копіюють останню на слідосприймаючому предметі, що дозволяє ідентифікувати за слідом конкретний об'єкт (сокиру, лом, стамеску). Сипучі, рідкі та газоподібні тіла відображають себе через поділ цілого на частини, оскільки вони не мають самостійної фіксованої зовнішньої форми. Таким чином, криміналістична ідентифікація за слідами сипучих, рідких і газоподібних речовин не можлива. У процесі порівняння таких слідів встановлюється лише рід, вид і група речовини, або їх якісно-кількісна

однорідність. Наприклад, визначається однакова група крові порівнювальних зразків, або однорідність викраденого бензину і зразка бензину, який міститься в ємності.

Розділ криміналістики, що займається вивченням усіх матеріальних слідів і розробляє засоби і методи їх виявлення, дослідження і використання при доказуванні, називається слідознавством. Предметом слідознавства є закономірності механізму утворення та відображення взаємодіючих об'єктів при механічній, фізичній, хімічній, біологічній формах руху матерії в процесі контактної і безконтактної взаємодії. Тому об'єктами слідознавства є матеріальні сліди людини і засоби вчинення злочину, які відображають зовнішню форму предмета, так і не відображають її. Наприклад, сліди рідин, сипучих і газоподібних речовин.

Щодо розгляду слідів у вузькому значенні, то це – матеріальні джерела, що відображають зовнішню будову і форму контактної частини слідоутворюючого об'єкта. Такі сліди треба називати джерелами трасологічної інформації, чи трасологічними слідами. Як, наприклад, сліди пальців рук, ніг, транспортних засобів, знарядь злочину та ін. Це контактні сліди, які утворюються в момент взаємодії за рахунок змін (деформації, формування, зсуву, руйнування) зовнішніх ознак і внутрішніх властивостей слідоутворюючого об'єкта. Отже, слідоутворюючий об'єкт повинен бути більш твердим, ніж слідоприймаючий, а також не бути предметом, який не має сталої зовнішньої форми. Слідоприймаючим об'єктом може бути як тверде, так і сипуче чи рідке тіло з тонкими нашаруваннями. Так, об'ємний слід взуття на піску, снігу, а іноді на в'язкій речовині або ґрунті (багно, нашарування густої мастики) може відображати форму слідоутворюючого об'єкта, скажімо, форму і вигляд папіярного візерунка пальців злочинця, який брав змашену зброю.

Розділ науки криміналістики, що вивчає закономірності утворення і відображення в матеріальних слідах зовнішньої форми і внутрішніх властивостей слідоутворюючого об'єкта називається трасологією (від франц. *La trass* – слід і лат. *logos* – вчення).

Таким чином, трасологія вивчає тільки ті матеріальні сліди, в котрих відображається форма і розмір взаємодіючих об'єктів. Отже, трасологія лише частина слідознавства як вчення про матеріальні сліди. Тому слідоутворюючими об'єктами трасологічного дослідження не можуть бути сипучі, рідкі та газоподібні речовини. Вони зустрічаються лише як слідоутворюючі речовини. Тому некоректно відносити пил, багно до слідоутворюючих трасологічних об'єктів, хоча вони й утворюють безконтактні та контактні сліди нашарування.

Разом з тим злочин та його механізм, подібно до інших соціальних явищ, відображаються не стільки матеріальними слідами, скільки

ідеальними. Останні є джерелами вербальної інформації, мають перевагу при розслідуванні і доказуванні порівняно з матеріальними. Слід пам'яті в інформаційному значенні більш об'ємний, він може відображати об'єкт в статичному і динамічному стані, зберігати його форму і внутрішній зміст. Однак сліди пам'яті не є об'єктами дослідження слідознавства і трасології як складових розділів криміналістики. Хоча деякі сторони ідеальних слідів розглядаються у слідчій тактиці у зв'язку з формуванням і зберіганням показів обвинуваченого, потерпілого і свідка. Основні якості і закономірності механізму утворення слідів пам'яті вивчає і досліджує судова психологія.

Сліди пам'яті специфічні, оскільки вони є обов'язковими елементами механізму злочину, оскільки його суб'єкти, насамперед, злочинець, потерпілий, свідки-очевидці були присутні на місці вчинення злочину і сприймали його картину. Однак їх ідеальне відображення (сліди пам'яті) не є об'єктами слідознавства і трасології. Тому всі сліди у криміналістиці потрібно розглядати в трьох аспектах: криміналістичному, слідознавчому, трасологічному.

Криміналістичний аспект передбачає розгляд слідів як джерел, що містять інформацію про всі ознаки і властивості будь-яких об'єктів матеріального світу.

Слідознавчий аспект орієнтує на дослідження всіх матеріальних слідів, крім ідеальних. І виходить, що безпосередніми об'єктами слідознавства є сліди-відображення, сліди-предмети і сліди-речовини.

Трасологічний аспект дослідження охоплює лише ті матеріальні сліди, які відображають ознаки зовнішньої будови слідоутворюючого об'єкта, що дозволяє проводити криміналістичну ідентифікацію.

Сліди злочину, розглянуті у трьох аспектах, в інформаційному значенні представляють знаки, сигнали про відображену і потенційно збережену в джерелі криміналістичну інформацію. З появою суб'єкта (користувача) сигнали інформації будуть дешифровані, а отримана інформація використана при доказуванні. Будь-який слід являє собою відображення – ідеальне або матеріальне, до того ж, як наслідок, має певні властивості: інформативність, індивідуальність і стійкість.

Інформативність означає, що будь-який слід може відображати три види відомостей:

- про зовнішню будову слідоутворюючого об'єкта і відповідати на питання: «Який об'єкт?»;
- про механізм слідоутворення, тобто свідчити про те, як виник слід;
- про навички суб'єкта взаємодії, тобто відповідати на питання: «Хто діяв і які використані прийоми?».

Індивідуальність слідів полягає в ототоженні об'єкта самому собі,

в неповторності сукупності зовнішніх ознак і властивостей, які має даний предмет, його поверхня, що вступає у контактну взаємодію. Об'єкти індивідуального виробництва завжди тотожні самі собі і неповторні. Об'єкти масового виробництва, виготовлені на одному і тому самому обладнанні за стандартною технологією, мають схожу зовнішню будову і рідко піддаються криміналістичній ідентифікації. Ідентифікаційні ознаки для об'єктів масового виробництва виникають внаслідок їх експлуатації і утворення на них таких випадкових дефектів, як заглиблення, тріщини, потертості, нашарування тощо.

Таким чином, вихідним пунктом індивідуальності предметів і речей є їх природні властивості і ознаки, а також особливості, що виникають у процесі виготовлення (дефекти прес-форми, що відображаються на формі об'єктів масового виробництва, приміром, гудзиків, цвяхів); або експлуатації – вищербленість на лезі сокири, нерівномірна стоптаність підбора тощо. Індивідуальність сліду залежить від якості відображення, яке пов'язане із структурою слідоприймаючого об'єкта, силою контакту і видом енергії взаємодії. Тому сліди можуть бути придатні і не придатні для ідентифікації. У кожному випадку придатність сліду визначається індивідуально.

Стійкість сліду – це властивість об'єкта певний час зберігати свою будову та інші індивідуальні ознаки. Період, протягом якого об'єкт зберігає свої властивості та ознаки, які дозволяють ототожнювати його, називається ідентифікаційним. Оскільки всі об'єкти матеріального світу постійно змінюються, то стійкість сліду треба розуміти як відносні властивості, коли зміни, що відбулися, є такими, при яких рід залишається ще сама собою. Звідси випливає, що ідеальні і матеріальні сліди в криміналістиці дозволяють розв'язувати такі науково-практичні завдання, що виникають при розслідуванні злочинів. А саме:

- проводити ідентифікацію осіб і предметів за слідами їх внутрішньої структури;
- проводити групування і класифікацію об'єктів індивідуального, так і масового походження;
- встановлювати анатомо-фізіологічні особливості, притаманні людині, наприклад, стать, зріст, вік;
- встановлювати механізм слідоутворення і пов'язані з ним обставини – місце, час, вид енергії взаємодії тощо.

Мендус С.І., Левченко В.В.

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ ДАКТИЛОСКОПІЧНИХ СИСТЕМ (АДС) ДЛЯ ВЕДЕННЯ ДАКТИЛОСКОПІЧНИХ ОБЛІКІВ

На даному етапі розвитку новітніх технологій та науки криміналістики для покращення ведення дактилоскопічних обліків у світі запроваджуються автоматизовані дактилоскопічні ідентифікаційні системи (далі АДС), які використовуються на державних рівнях та в міжнародних організаціях.

Особливість організації ведення дактилоскопічного обліку в Україні полягає в тому, що він одночасно функціонує у двох галузевих службах міністерства внутрішніх справ: у Департаменті інформаційних технологій (ДІТ) МВС України та у Державному науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі МВС України. В ДІТ МВС України дактилоскопічний облік ведеться за допомогою інформаційно-пошукової системи з прізвищ і дактилоскопічних обліків злочинців, яка забезпечує:

- видачу у встановленому порядку правоохоронним органам оперативного-довідкової інформації на осіб, які вчинили злочини на території України, були заарештовані, засуджені, затримані за збродування, переходять від органів досудового розслідування і суду;

- ідентифікацію осіб, які приховують свої біографічні дані від правоохоронних органів;

- пошук правопорушників за слідами, виявленими на місцях вчинення злочинів.

На територіальному і локальному рівнях (ГУ НП областей, міськрайінформів) дактилоскопічний облік організовано в системі експертно-криміналістичних підрозділів МВС України. Криміналістичні дактилоскопічні обліки функціонують у Державному науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі (ДНДЕКЦ) МВС України та науково-дослідних експертно-криміналістичних центрах при ГУ НП, УНП, УНПЗТ з метою використання дактилоскопічної інформації для розкриття і розслідування злочинів.

Специфіка завдань, що стоять перед цією категорією обліків, визначила їх структуру. Можна сказати, що вони являють собою одну з перших інформаційних систем, де відбулася інтеграція масивів. Незважаючи на те, що взагалі для інтеграції інформаційних систем напружам стала їх автоматизація, точніше, комп'ютеризація та впроваджені технології, дактилоскопічні обліки є прикладом інтеграції елементів і дактилокарток в єдину інформаційну систему ще при їх впровадженні в ручному режимі. Тут об'єдналися два обліки, які містять

ЗМІСТ

Акулініна А.Р.	
Використання спеціальних знань при розслідуванні побій і мордування.....	4
Андрейко Ю.О.	
Залучення спеціалістів для проведення обшуку у кримінальних провадженнях про одержання неправомірної вигоди.....	6
Антонюк П.Є., Івашко О.О.	
Щодо виявлення та фіксації слідів рук на місці події.....	9
Антонюк П.Є., Осипенко К.А.	
Значення спеціальних знань при розслідуванні злочинів, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї.....	12
Антонюк П.Є., Побережна О.О.	
Місце криміналістичної тактики в процесі розслідування злочинів.....	14
Антонюк П.Є., Пустовойт А.А.	
Використання спеціальних знань при проведенні обшуку.....	16
Антонюк П.Є., Стефановський Т.П.	
Щодо способів отримання криміналістично значущої інформації.....	19
Антонюк П.Є., Чуплак М.І.	
Тактичні особливості проведення огляду місця події при розслідуванні злочинів, пов'язаних з використанням вогнепальної зброї.....	22
Антошук А.О.	
Призначення додаткових та повторних експертиз по кримінальних провадженнях.....	24
Антошук А.О., Аріч Ю.Р.	
У часті експерта при огляді трупа, пов'язаного з екстимуацією у кримінальному провадженні.....	26
Арешонков В.В.	
Передумови виникнення та становлення криміналістичних досліджень.....	28
Бабкіна О.П., Стогнієв Ю.О.	
До питання аналізу летальної мінно-вибухової травми в умовах надзвичайної ситуації на сході України.....	32
Базір С.С.	
Визначення предмету одержання неправомірної вигоди майнового характеру суддями.....	35

Клименко Н.І.

Щодо використання експертів у міжнародних судах.....124

Кобилляський О.Л., Таран М.І.

Перспективи застосування безпілотних літаючих апаратів в криміналістиці.....127

Колодюк В.П., Копаниця О.Б.

Проблемні питання виконання судових інженерно-екологічних експертиз.....130

Комаринська Ю.Б., Сизоненко А.С.

Питання концептуальності методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з вибухами.....131

Котляренко Л.Т., Кальченко Д.С.

Окремі аспекти генетичної ідентифікації невпізнаних трупів.....134

Кофанов А.В.

Деякі дискусійні аспекти криміналістичного дослідження сучасних зразків атипової вогнепальної зброї.....137

Кофанова О.С.

Щодо окремих аспектів реформування Експертної служби МВС України.....140

Кравченко О.А.

Поняття ідентифікаційної ознаки в почеркованих дослідженнях.....140

Літвінова О.В.

Техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування.....143

Лопата О.А.

Співробітництво Експертної служби МВС України та Європейської мережі судово-експертних установ (ENFIS).....143

Лук'янчиков Б.Є., Лук'янчикова В.Є.

Інспектор-криміналіст – як спеціаліст у кримінальному провадженні.....146

Лук'янчиков Є.Д.

Форми участі спеціаліста у кримінальному провадженні.....148

Мантров Е.В., Жоров А.Г.

Проблематика розуміння технічної (безпосередньої) причини пожежі.....149

Мельник Р.В.

Огляд місця події із застосуванням вогнепальної зброї за стріляними гільзами.....149

Мельников І.М.

Сучасні та перспективні напрями захисту електронних платіжних засобів.....151

Мендус С.І.

Поняття слідів злочину, їх властивості і криміналістичне значення при розслідуванні злочинів.....178

Мендус С.І., Левченко В.В.

Можливості використання автоматизованих дактилоскопічних систем (АДС) для ведення дактилоскопічних обліків.....182

Мировська А.В., Блах О.Г.

Механізм виявлення ознак інсценування злочинів.....184

Мировська А.В., Буймістр Г.В.

Окремі аспекти класифікації форм використання спеціальних знань під час досудового розслідування.....186

Мировська А.В., Гавель Б.О.

Особливості взаємодії слідчих підрозділів органів поліції та Експертної служби.....188

Мировська А.В., Гончаров Д.О.

Використання методів криміналістичної техніки у процесі розслідування злочинів.....190

Мировська А.В., Добрянський М.А.

Засади формування та удосконалення інституту спеціальних знань.....192

Мировська А.В., Лебедєва Н.В.

Значення криміналістичної характеристики у процесі розслідування злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми.....194

Мировська А.В., Старунський Є.В.

Процесуальна та непроцесуальна форма використання спеціальних знань під час досудового розслідування.....196

Мировська А.В., Токар О.І.

Використання спеціальних знань під час розслідування умисного вбивства матері своєї новонародженої дитини.....197

Мировська А.В., Філіпова В.І.

Особливості призначення авторознавчої експертизи.....199

Мовчан А.В.

Проблеми підвищення надійності дактилоскопічних сканерів.....201

Молибога М.П.

До питання щодо особливостей утворення пошкоджень на автомобільному склі та кулях при стрільбі з пістолету Форт 17.....204